

הערכה דיאדית רב-מימדית

ה.ד.ר.
2024-2025

בית ספר לטיפול משולב הורה-ילד ע"ש גב' מרים בן אהרן

יהודית הראל
פרופ' אמריטה
החוג לפסיכולוגיה
אוניברסיטת חיפה

jharel@psy.haifa.ac.il

תכנית ההרצאה

- רקע ותיאור ההערכה המוצעת
- תצפית בדיאדה אם-ילד
- תיאור ממדי התצפית המוצעת-ה.ד.ר.
- תצפית חוזרת בדיאדה
- דיון

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

מטרת ההערכה

- מטרת ההערכה היא ללמוד על **הקשר** / על **יחסי** הורה-ילד כפי שהם מתגלים בשעה הטיפולית ובאופן בולט בזמן **משחק**.

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

הקשר בין ההערכה המוצעת והטיפול הדיאדי החיפאי

• ההערכה המוצעת מושפעת מהמודל הדיאדי

ומאפייניו הייחודיים:

הקשר הוא מושא ההערכה.

קשר **אם-ילד** וגם/לעומת קשר **אב-ילד**

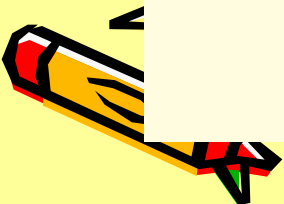
יחסים **גלויים** (אינטראקציה) ויחסי **סמויים** (ייצוגים)

הקשר בין האינטראקציה לבין הייצוגים כמוקד

להתערבות. **הקשר בין ייצוגים שונים כמוקד להתערבות**

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

מהותם הדואלית של יחסים

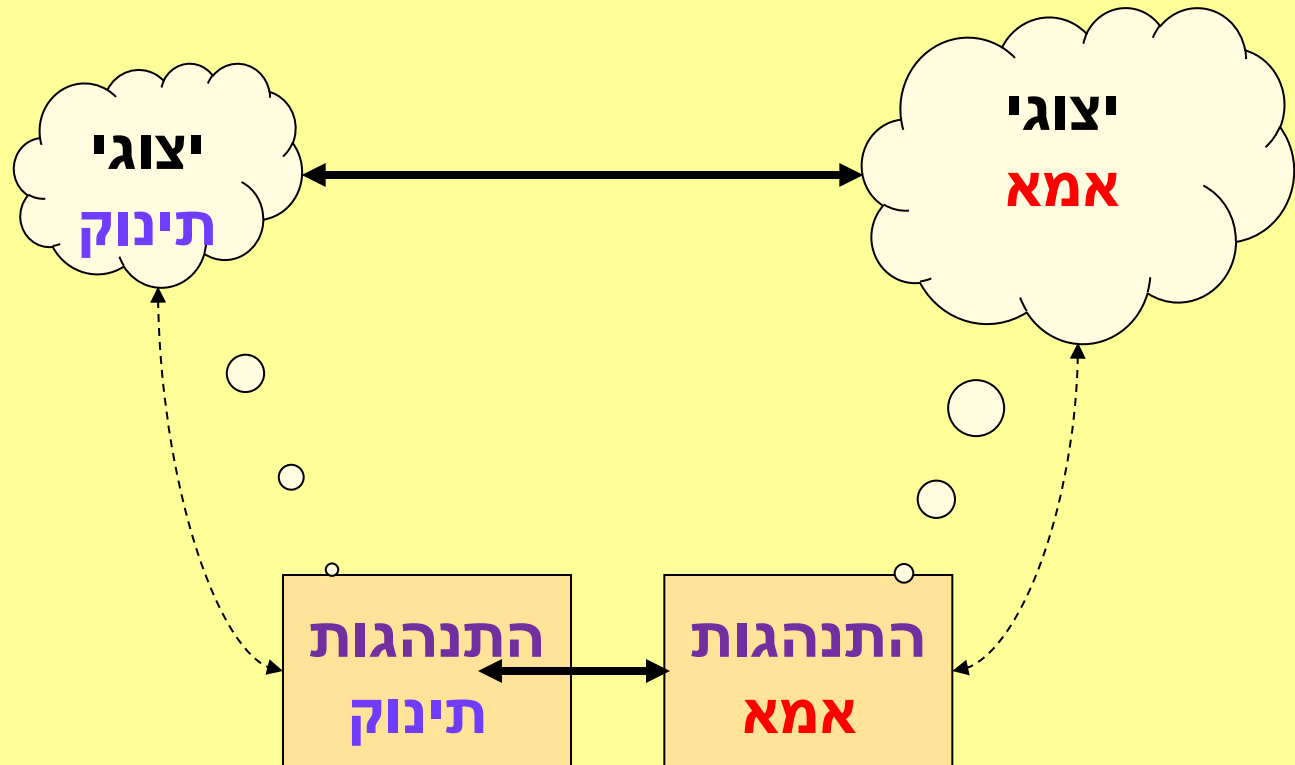

ליחסים יש היבט **גלוי**- אותו ניתן לראות
באינטראקציות, בהתנהגויות מילוליות ולא
מילוליות

ליחסים יש היבט **סמוי**- היבט מנטלי, **ייצוגי**
שאינו ניתן לתצפית ישירה
עליו ניתן להסיק מתצפית באינטראקציות

התהוות הייצוגים

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

הנחות

- בין הייצוגים לבין ההתנהגויות ישנן **השפעות הדדיות**
- שאלת **הזהות/חפיפה** בין ייצוגי היחסים לבין היחסים הנצפים נדונה בתיאוריות שונות, עם מסקנות שונות
- ייצוגים הנם קבועים **יחסית** ומשמשים **כתבניות** או קווים מנחים לאינטראקציות חדשות (למשל, העברה בין-דורית)
- מאידך, ייצוגים אמורים לעבור תהליך של עדכון כאשר ההתנסויות משתנות
- יחסים וייצוגי ויחסים, הם **ספציפיים להקשר ולפרטנר**: למשל, היחסים עם אמא אינם זהים ליחסים עם אבא.
- השפעת **נושא** האניטראקציה .

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

ציור עם אבא

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

ציור עם אמא

26-Jan-25

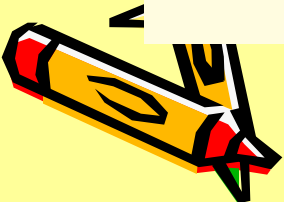
פרופ' אמריטה יהודית הראל

המשגות שונות של ייצוג היחסים

- Internal Working Models of Relationship
- Representation of Interactions that have been Generalized
- Schemas-of-being-with.

הייצוג של יחסי הורה-ילד עובר מדור לדור - הייצוג
הוא מעין תבנית לתוכה יוצקים יחסים חדשים

העברה בין-דורית של דפוסי יחסים

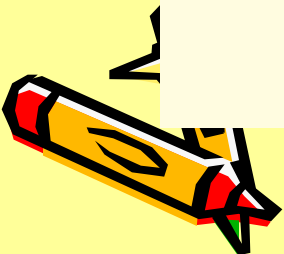

ילוד אישה נושא על שכמו את הוריו. לא על שכמו. בחובו.
כל חייו חייב לשאתם, אותם ואת כל צבאם, הוריהם,
הורי הוריהם, בובה רוסית מעוברת עד דור אחרון.
באשר ילך ילך הרה הורים בשוכבו הרה הורים בקומו
הרה הורים אם ירחיק נדוד ואם יישאר במקומו. לילה-
לילה חולק את ערשו עם אביו ואת יצועו עם אמו
עד בוא יומו.

עמוס עוז, (1999) אותו הים

פרופ' אמריטה יהודית הראל

26-Jan-25

תצפית באינטראקציות

למה מסתכלים באינטראקציה?

- האינטראקציה היא הממשק של ייצוגי העצמי והאחר, **באינטראקציה הם באים לידי ביטוי בר-צפייה**
- **באינטראקציה נוכל לראות/לחוות את המוטיבים האימפליציטים, הסמיים, ביחסים.**

שאלות בנוגע לתצפית באינטראקציה

- האם התצפית משקפת את האינטראקציה ה"אמיתית"
- מהי ההשפעה של נוכחות הצופה, המצלמה, ההוראות
- מה ההשפעה של המשימה בה צופים
- מהי השפעת המקום בו נערכת התצפית

שאלות רבות שמחייבות זהירות בהסקת מסקנות מהתצפית .

מחקר לדוגמא: Lotzin, A., Lu, X., Kriston, L., Schiborr, J., Musal, T., Romer, G., & Ramsauer, B. (2015). Observational Tools for Measuring Parent-Infant Interaction: A Systematic Review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 18(2), 99-132. Doi: 10.1007/s10567-015-0180-z

תצפית אנליטית

analytically informed child observation ·

שונה מתצפית באנליזה - לא נערכת בזמן אנליזה

שונה מתצפית "מחקרית" – הילד נצפה עם ההורה ולא עם

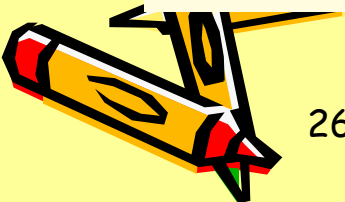
נסיין

אין "פרוצדורה" או הפעלה

הצופה איננו "אובייקטיבי"

הממדים הם על רצף מהניצפה למוסק

צופה = מפרש

ה.ד.ר. - הערכה דיאדית רב-ממדית

A.D.I- Assessment of Dyadic Interactions

26-Jan-25

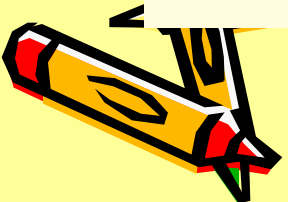
פרופ' אמריטה יהודית הראל

ה.ד.ר.

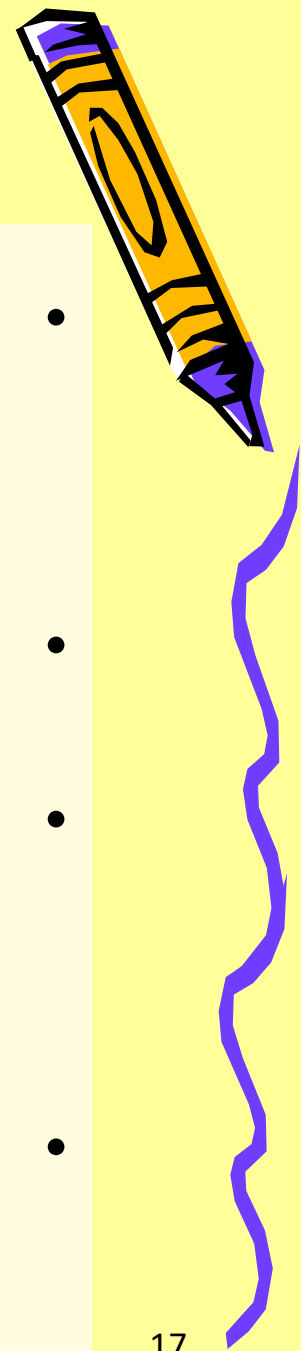
הערכה דיאדית **רב ממדית**

- שיטת תצפית אנליטית
- בגישה ההתייחסותית
- מבוססת על מודל הטיפול הדיאדי

ה.ד.ר

- ההערכה מבוססת על ניתוח אינטראקציות אם-ילד ואב-ילד.
- ההערכה נעשית על 10 ממדים
- ההערכה מניבה היבטים בעיתיים וגם הביטים מסתגלים של הקשר
- האינטראקציות מוסרטות לצרכי הערכה, טיפול והדרכה

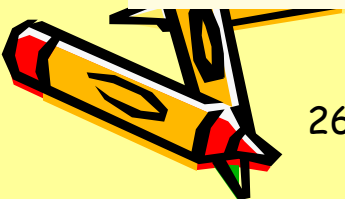

גיל

• הכלי מתאים להערכה של פעוטות, ילדי גן
ובי"ס יסודי

בכל הערכה יש לקחת בחשבון את הגיל הכרונולוגי
של הילד ואת גילו ההתפתחותי

השותף לקשר

- כל ילד מוערך עם האם ועם האב
- הדומה והשונה בין שתי הדיאדות הוא משמעותי להערכה ולתכנון הטיפול

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

19

השפעת ההקשר

כל דיאדה הורה-ילד מוערכת בשני הקשרים:

- במשחק חופשי (לא כל הורה רגיל לשחק עם ילדו)
- במשימה מובנית (למשל, איסוף המשחקים)

השפעת ההקשר "הרחב"

- אין לנו שליטה על השפעות אלה אבל בהערכת האינטראקציה צריך להתחשב בהשפעת ההקשר "הרחב" = השפעת התרבות, הדת, אירועים בחברה ובמדינה וכד'

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

21

מטרות הערכה

- לספק בסיס תקף להשערות שביסוד סיבת הפניה, הבסיס לקשיי הילד
- לאפשר המשגה קלינית-התפתחותית של הבעיה, לתת משמעות לסימפטומים
- למקד מטרות טיפוליות, לתכנן טיפול ולהתכונן לתהליך

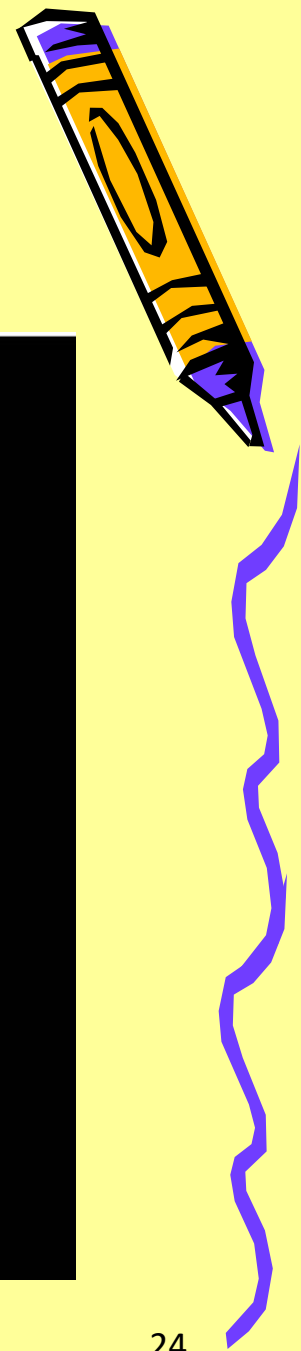
הצפיה בסרטים

- ניתן להגיע להתרשמות כללית לאחר צפייה אחת בסרט
- צפייה חוזרת ונשנית בסרטים - מאפשרת הערכה מורכבת יותר, בכל אחד מהממדים.

צפייה ראשונה בסרט

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

10 ממדים להערכה

בסיס בטוח

תקשורת

אפקט

תפקידים

דיפרנציאציה/מובחנות

מרחב פוטנציאלי

משחק

פונקציה רפלקטיבית

אינטרסוביקטיביות

ילד החלום/הילד הזה

פרופ' אמריטה יהודית הראל

26-Jan-25

1. בסיס בטוח

• האם הקשר מהוה "בסיס בטוח" למשתתפים

לחקור ולדעת את העולם החיצוני והפנימי?

הקשר בין הילד לאם, בין הילד לאב, הקשר של כל

אחד מהם עם המטפל, הקשר הזוגי.

הקשר כ"בסיס בטוח" מתהווה על ידי שני הצדדים

לקשר: זה שמבקש בטחון וזה שאמור לספק אותו.

Security of exploration

Grossman et al., 1999

- בטחון בחקירה- חקירה של חומרים ומשימות בביטחון עצמי, בריכוז, בהתלהבות, ביכולת לפתור בעיות -באופן בולט מול מצבים מתסכלים.
- בטחון בחקירה יחד עם התקשרות בטוחה הם הבסיס לביטחון פסיכולוגי לאורך החיים

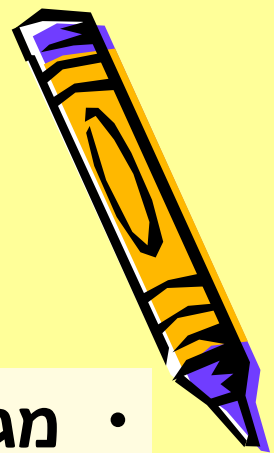

2. תקשורת (מילולית ולא מילולית)

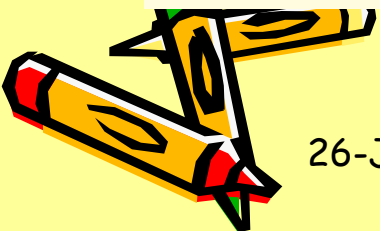

- בהירות? קוהרנטיות?
- תואמות לגיל? פרוקסימאלית-דיסטאלית?
- דרכי תקשורת דומיננטיות?
- השפעת הנושא!
- סגירת מעגלי תקשורת
- **(Greenspan) closing circles of communication -**
- ייחוסים והשלכות
- הלימה בין תקשורת מילולית ללא מילולית (Crittenden)
- "תקשורת" בין מערכות הזיכרון. (Crittenden, Bucci)

3. אפקט

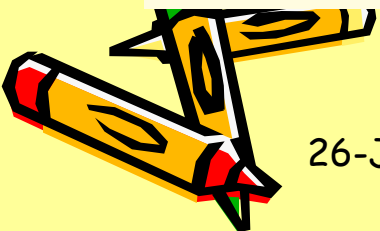
- מגוון האפקטים
- התאמה למצב, לנושא
- עוצמה
- אפקט דומיננטי , joy?
- ויסות, מעברים
- תמות רגשיות
- מה הצופה בדיאדה מרגיש?

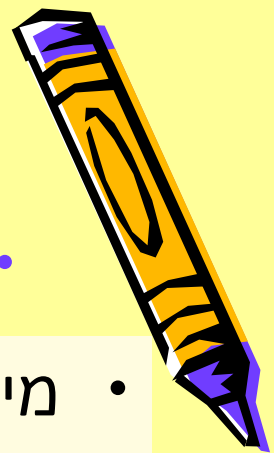
4. תפקידים- במציאות ובפנטזיה

- כל אחד בתפקיד שלו לעומת היפוך תפקידים
- בחירת התפקידים במשחק
- האם תואם מין?
- ההורה המשחק: הזנח את תפקיד ההורה
- מבנה המשחק- לבד, זוג, משולש כרמז ל**מבנה יחסי האובייקט**
- מה התפקיד הניתן למטפל? מה מושלך עליו?
- ההעברה הנגדית של המטפל . באיזה תפקיד אני?

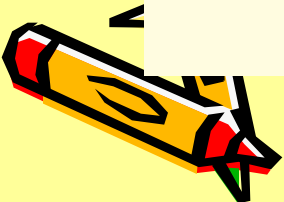
5. גבולות בין-אישיים ומובחנות

- מידת הדיפרנציאציה בדיאדה- מי רוצה מה? החלום של מי זה?
- תחושת ה"אנחנו" *we-go*

מובחנות מעטה בין המשתתפים, גבולות בין-אישיים לא ברורים:

- מהווה בסיס להשלכות.
- מפריעה לגיבוש ייצוג עצמי קוהרנטי ומותאם
- מעוררת קונפליקטים של תלות/עצמאות

6. המרחב הפוטנציאלי

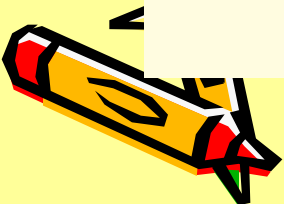
- שמירת הדיאלקטיקה בין מציאות לפנטזיה (Ogden, Winnicott, Fonagy)

- תנועה חופשית בין "העמדת פנים" למציאות

- "שבירת המשחק" - קריסה למציאות או קריסה לפנטזיה (Erickson, Ogden)

- מי שובר את המרחב? באיזה נושא?

- מי משקם את המרחב הפוטנציאלי?

7. המשחק

הגדרה אפשרית למשחק

- יסוד מנטלי

- רגש, משאלה

- יסוד פיזי

- שמבטא את המנטאלי

- מודעות

- לכך שזה "לא באמת"

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

33

ההתעניינות במשחק

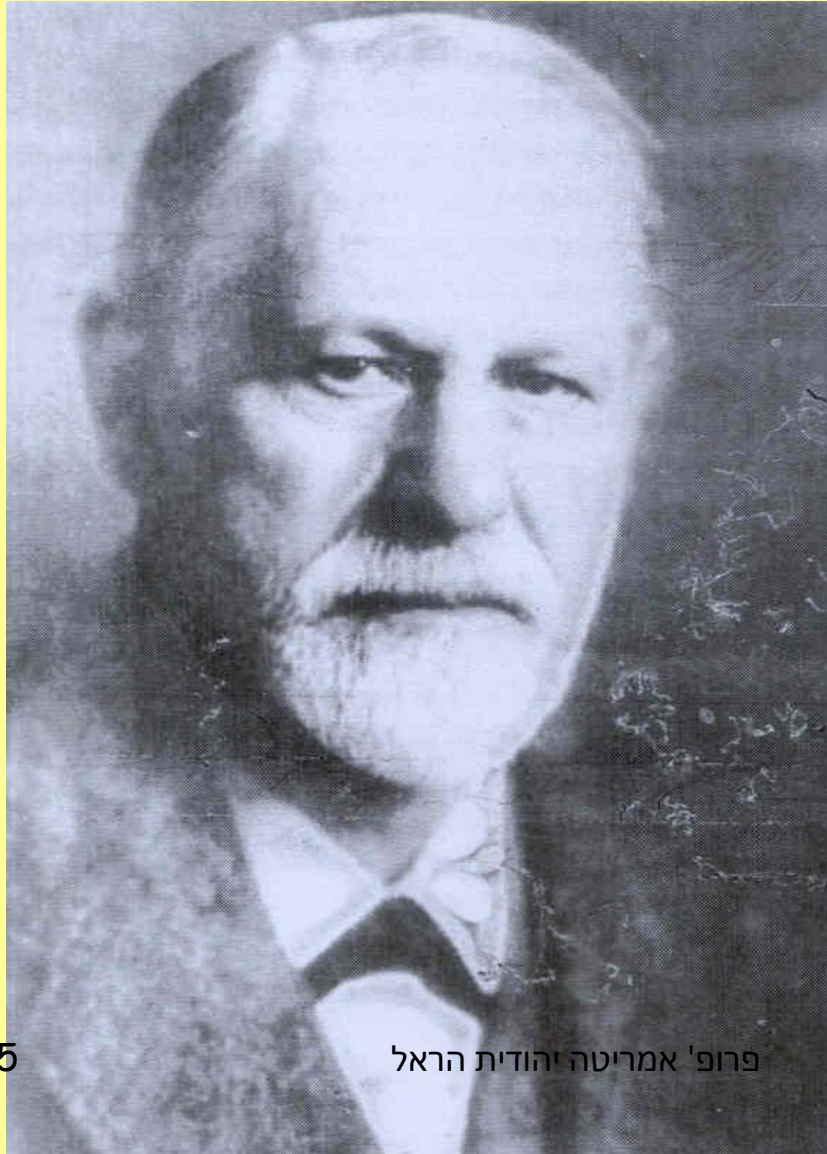

- האינטראקציה בזמן **משחק כמוקד התצפית** משקפת את התפתחות התיאוריה הפסיכואנליטית,
- מפסיכולוגיה של אדם אחד לפסיכולוגיה של שניים, פסיכולוגיה של הקשר בין שניים.
- המשחק כ"דרך המלך אל הלא מודע"-עמדה פרשנית, חושפת משמעות.
- לעומת המשחק כתופעה חשובה בפני עצמה- יצירת משמעות, יצירת קשר

מעבר מפסיכולוגיה של אדם אחד

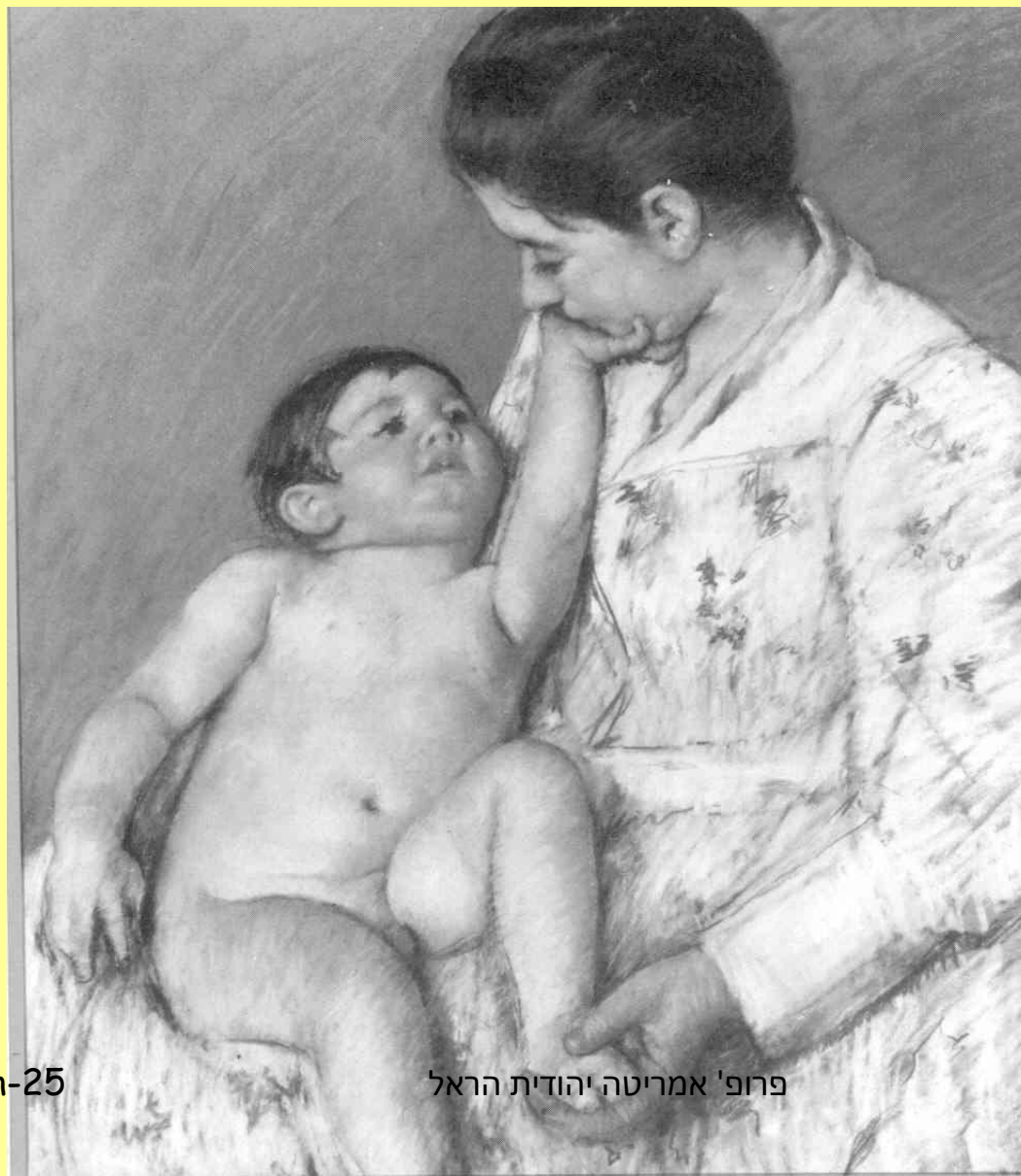
.....

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

..... לפסיכולגיה של שניים

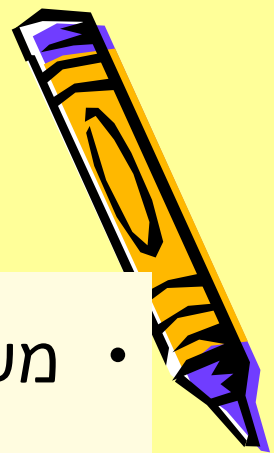

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

יחס ההורה למשחק הילד

Des-Marais, 2006

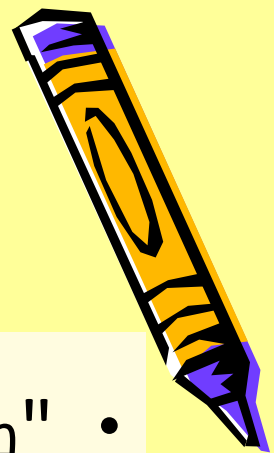

- מעלות המשחק-נמצא בתשובה לשאלון, שההורה יכול לראות את מעלות המשחק. ההורה יכול לראות את המשחק ככלי חברות, כאמצעי להתפתחות קוגניטיבית.
- תצפית במשחק מגלה:
- שהמשחק מעורר מאבק, חרדה, תסכול, שעמום, הימנעות מצד ההורה
- המשחק כתיקון-הזדמנות להכיר את הילד, עמדה הורית נדירה יחסית באוכלוסיות בישראל, למרות שכך חוצים

Security of exploration

Grossman et al.,1999

- "מרבית התנהגות החקירה של היצור האנושי הוא משחק, ומשחק מתאפשר רק בתנאי העדר מתח" (Lorenz, 1977).
- איכות ההתקשרות קשורה באיכות החקירה, כלומר ביכולת להתרכז, לשחק בהתלהבות, ולמצות את היכולת הקוגניטיבית.

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

38

האב והמשחק

• **חשיבות האב- האב** מספק בטחון בהקשר של

ריגוש מווסת ונשלט, על ידי תמיכה רגישה

ומאתגרת כאשר מערכת החקירה מעוררת.

רגישות האב במשחק עם הילד מהווה מדד טוב

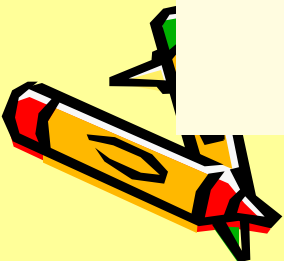
יותר ותקף יותר לאיכות ההתקשרות עם האב

מאשר המצב הזר (Grossman et al.)

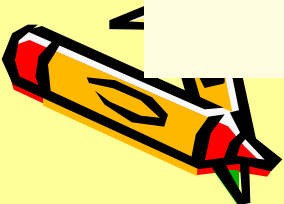
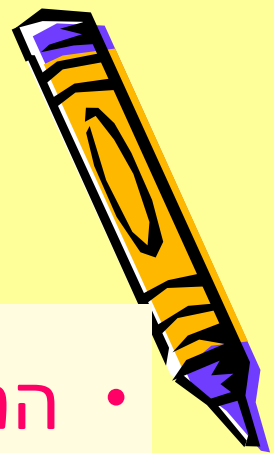
7. המשחק

- האם מתאפשר משחק בדיאדה?
- מערכת החקירה ומערכת ההתקשרות משלימות ומעכבות זו את זו.
- “playfulness”
- תמות
- רמה התפתחותית
- תואם מגדר
- משך הזמן במשחק, בהכנה למשחק, קיטועים
- מי קוטע? איך חוזרים לשחק?

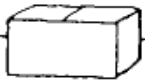

8. הפונקציה הרפלקטיבית

- הפונקציה הרפלקטיבית היא היכולת של הפרט לפרש התנהגות של עצמו ושל האחר במונחים מנטליים, כגון רגשות, מחשבות, כוונות, זכרונות.
- יכולת זו נרכשת במסגרת יחסי הורה-ילד תקינים
- היכולת הרפלקטיבית נלמדת באופן אופטימאלי במצבי משחק ילד-מבוגר, ילד-ילד גדול יותר

<p>זו סאלי</p> 		<p>זו אן</p>
<p>לסאלי יש סל</p> 		<p>לאן יש קופסה</p>
<p>לסאלי יש גולה</p> 		<p>היא שמה את הגולה בסל שלה</p>
<p>סאלי יוצאת לטייל</p> 		
<p>היא רוצה לשחק בגולה שלה</p> 		<p>אן מוציאה את הגולה מן הסל ושמה אותה בקופסה</p>
		<p>בעת סאלי חוזרת</p>
		<p>פרופ' אמריטה יהודית הראל איפה תרכש סאלי את הגולה שלה?</p>

26-Jan-25

8. הפונקציה הרפלקטיבית

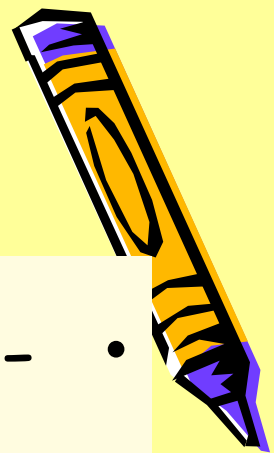
- האם קיימת עמדה של סקרנות לגבי מצבים מנטליים?
- האם מדברים על "מצבים פנימיים" ?
- האם מתייחסים זה לזה כבעלי מצבים מנטליים שמכוונים התנהגות

“ the child develops as a psychological entity – a person with a mind provided he/she is regarded as such by the parent.” (Fonagy et al. 2002)

מה קורה כאשר המנטליזציה נפגעת?

When mentalizing fails, individuals often •
fall back on unbalanced or pre-mentalizing
ways of behaving which have some
parallels with the ways that young
children behave before they have
developed their full mentalizing
capacities. The modes are: **psychic
equivalence, teleological, and pretend
mode**

9. אינטרסובייקטיביות

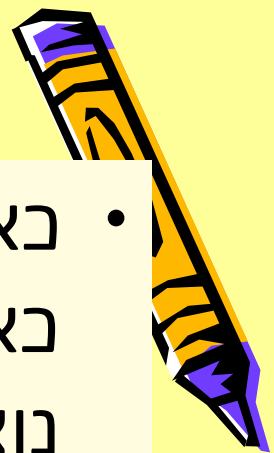

- one-mind vs. two minds-
- מי מוביל? המינד של מי שולט?
- "one mind for two people, or two separate minds unable to connect"
- (Britton, 2004)

• באיזו מידה קיימת ראיית האחר כסובייקט

אינטר-סובייקטיביות

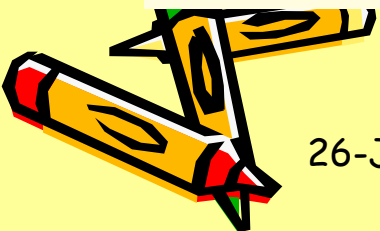

- כאשר כל אחד מחברי הדיאדה מתייחס אל האחר כאל סובייקט, כלומר כבעל מיינד נפרד משלו-נוצרת אינטר-סובייקטיביות.

- ההכרה באחר כבעל מיינד היא תנאי לכך שההכרה שלו בעצמי תהיה בעלת ערך (Benjamin, 1994). הכרה

הדדית .

- המעבר מיחסי אובייקט-סובייקט ליחסי סובייקט-סובייקט מתרחש עקב הצורך של התודעה לקבל הכרה מתודעה אחרת ועקב הבנתה כי כדי לקבל הכרה זו היא חייבת להכיר באחר כסובייקט.

שלגי, 2022

ממשיך ומפתח את נושא האינטרסובייקטיביות ומדגיש את החיפוש אחר דרך המתארת ומסבירה, "בתוך ומתוך המגע היוצר הדדיות בין סובייקטים, לא רק את חווית היחס, כלומר את העובדה שכל אחד מן המשתתפים נמצא בתהליך השתנות והיווצרות התלוי ביחס ההדדי שלו עם זולתו, אלא גם את חוויית הסובייקט כעצמאי ואחדותי". חוויית המטפל, האם, שונה וייחודית, כמו גם חוויית המטופל או הילד.

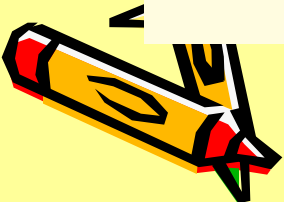
אינטרסובייקטיביות

- שלגי, בעקבות גנט והגל (2022) טוען שישנם 3 ממדים לקיום האנושי:

הממד הסובייקטיבי, המימד האינטרסובייקטיבי, והממד האובייקטיבי.

- כדי לקבל תמונה מלאה על האדם, צריכים להיווצר יחסים **נטולי קדימות** בין שלושת הממדים הללו.

אינטרסובייקטיביות שלגי 2022

- "לפעול מנקודת מבט אינטרסובייקטיבית בלי לאבד הן את עצמאות, אחידות וקביעות הסובייקט הן את הממד האובייקטיבי של הסובייקט עצמו ושל היחסים בינו לבין זולתו"
- מהותו היסודית של היחס האינטרסובייקטיבי אינה הכרה הדדית אלא **שזירות** הדדית עמוקה. אחד הביטויים של השזירות היא ההתמסרות SURRENDER או **המושקעות ההדדית**.

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

10. הילד הממשי- ילד החלום/ילד

הסיוט

- האם המשתתפים מתייחסים לשותף הנוכחי או למה שהם משליכים עליו?

- ייחוסים, השלכות, "רוחות רפאים", "מלאכים"

- Dream child/ Real child (Solnit, Fraiberg, Lieberman)

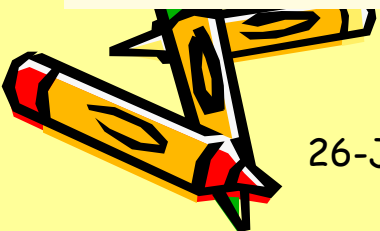
הילד הממשי- הילד שההורה צריך

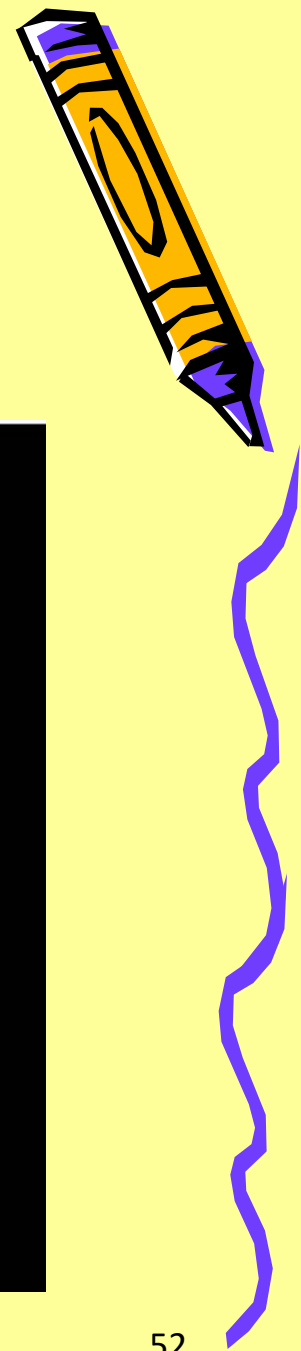
- הורים שעסוקים מדי בבעיות של עצמם ואינם רואים את הילד כפי שהוא, הם מתעלמים מתכונות ומצרכים של הילד ומתייחסים לילד לפי הצרכים שלהם.

ההישגים של הילד הם השתקפות של כישורי ההורה ומקורם איננו בילד

כועסים על הילד על מה שהם עצמם השליכו לתוכו ילדים אלה מרגישים **שאף אחד אינו רואה אותם**, חווים **בדידות גדולה** ומרגישים שונים מילדים אחרים, מרגישים שמהו בהם אינו בסדר (2022,FRANKEL)

הערכה שנייה של האינטראקציה

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל

מגבלות הכלי

- נדרש צופה מנוסה, רגיש, בעל רקע תיאורטי רחב.
- נותן תמונה עכשווית על תפקוד הדיאדה
- הממדים תלויים זה בזה

ה.ד.ר.

- סוף
- תודה
- שאלות???

26-Jan-25

פרופ' אמריטה יהודית הראל